הן תהוי ארכא לשלותיך וכתיב [1]כלא מטא על נבוכדנצר מלכא וכתיב [2]לקצת ירחין תרי עשר לעולם רבי ישמעאל ואשכח קרא דאמר ותני דכתיב [3]כה אמר ה' על שלשה פשעי אדום ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר דלמא שאני עובדי כוכבים דלא מפקיד דינא עלייהו: ויש זכות תולה ג' שנים כו': זכות דמאי אילימא זכות דתורה הא [א]אינה מצווה ועושה היא אלא זכות דמצוה זכות דמצוה מי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי [4]כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה [ב]מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור °מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם ואומר [5]בהתהלכך תנחה אותך וגו' בהתהלכך תנחה אותך זה העוה"ז בשכבך תשמור עליך זו מיתה והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן (א) הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך נזדמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך °כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה שנאמר [6]מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה א"ר יוסף מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא תורה בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה מגנא ומצלא מתקיף לה [ג]רבה אלא מעתה דואג ואחיתופל מי לא עסקי בתורה אמאי לא הגינה עלייהו אלא אמר רבא תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא רבינא אמר לעולם זכות תורה ודקאמרת אינה מצווה ועושה נהי (ב)דפקודי לא מפקדא באגרא [ד]דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא מי לא פלגאן בהדייהו מאי פרשת דרכים א"ר חסדא זה ת"ח ויום מיתה רב נחמן בר יצחק אמר זה ת"ח ויראת חטא מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ד"א עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה א"ר יוסף דרשיה רבי מנחם בר יוסי להאי קרא כי סיני [ה]ואילמלא דרשוה דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד דכתיב [7]לאמר אלהים עזבו וגו' מאי דרוש [8]ולא יראה בך ערות דבר וגו' והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה מאי בוז יבוזו לו אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה ולא כר' יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו הלל עסק בתורה שבנא עבד עיסקא לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו':

אומר

הן תהוי ארכא לשלותיך. ואז תהא אורך זמן לשלומך שלא יבאו עליך הפורענות. וכן עשה נבוכדנצר היה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה והיו צריכין מזונות ומפרנסם ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתכוין שראה את ישראל בגולה מחזרין על הפתחים: **וכתיב כולא מטא.** כל הפורענות הגיע על נבוכדנצר: **לקצת ירחין תרי עשר.** אלמא תלה לו הזכות י"ב חדש: **לעולם.** מתני' דקתני ג' שנים ר' ישמעאל היא: **ואשכח קרא דאמר ותני.** שוה בהארכת זמן כלומר מקרא כתוב שהקב"ה מאריך זמן עד ג' פעמים הלכך הוו להו ג' שנים: **דלא מפקיד דינא עלייהו.** אין ממהרין מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה. אבל מישראל ממהרין ליפרע בעה"ז ומדקדקין אחריהם: **זכות דמאי.** מגינה כל כך: **זכות דתורה.** שהיתה עוסקת בתורה: **הא לא מפקדא.** דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (דברים יא) ולא את בנותיכם וכיון דאינה מצווה אין שכרה גדול כמצווה ועושה: **היא תשיחך.** תלין בעדן את זכותך: **פחתים.** גומות: **נזדמנה לו אבוקה של אור.** כך זכה לקיים מצוה ניצל ממקצת פורעניות: **ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין.** שדרכן לילך בלילה פן יפגעו בו דכתיב תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער (תהלים קד): **הגיע עמוד השחר.** ואף כאן זכה לתורה ניצל מן החטא ומן היסורין: **ועדיין אינו יודע כו'.** שמא יכפנו יצרו ליבטל וישיב עליו יצה"ר ופורענות: **הגיע לפרשת דרכים.** ושם הכיר את דרכו. ואף כאן הגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד יום מותו ניצל מכולן והכי מפרש לה לקמיה: **עבירה מכבה.** שכר מצוה: **ואין עבירה מכבה.** שכר מי שעסק בתורה קודם לכן. אלמא מצוה לא מגנא כולי האי: **לכבות את האהבה.** זו תורה דכתיב (שיר ב) הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה. יין סוד[ו]: **אמר רב יוסף.** לעולם מגינה על היסורין הרבה ומאי אינה מגינה דקאמר(ב) ת"ק מן החטא שלא יתקפנו יצה"ר קאמר: **מצוה בעידנא דעסיק בה.** והיינו לפי שעה דאמר מגנא מן היסורין ומצלא מיצה"ר שלא יכשילנו לחטא: **בעידנא דלא עסיק בה.** משנגמרי[ז] המצוה ואינו עסוק בה אגוני מגנא מן הפורענות אצולי לא מצלא. ודקתני בברייתא עבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד: **אמאי לא הגין עליהן.** מיצר הרע שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים כלומר אמאי לא תצילהו מן העבירות: **לעולם זכות דתורה.** ולא שעוסקת בתורה אלא שטורחת בבנה ובבעלה שיעסקו: **דמקריאן ומתניאן.** שטורחות על בניהן להביאן לבית הספר לקרות מקרא ולשנות משנה: **ונטרן לגברייהו.** וממתינות לבעליהן שיוצאין לעיר אחרת ללמוד תורה: **מאי פרשת דרכים.** מהו מדמה להגיע לפרשת דרכים דהא אבוקה היינו מצוה עמוד השחר היינו תורה אלא פרשת דרכים מאי היא: **ויום המיתה.** והוא תלמיד חכם ביום מותו וידע שלא פירש לפרוק מעליו עול תורה: **ויראת חטא.** זכה ליראת חטא אחר שזכה לתורה ניצל מכולן שהתורה מלמדתו דברי מצוה ודברי איסור וממה שהוא צריך לפרוש ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצרו: **דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא.** וה"ק עלה עמוד השחר ניצול מן החיה כו' זכה לתורה ניצול מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך אם יזכה שיסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חביריו להורות כהלכה וכמשפט הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכך ניצול מכולם: **לאמר אלהים עזבו.** כך היו אומרים עליו אלהים עזבו שבא על אשת איש ואין אנו נענשין עליו רדפו ותפסוהו כי אין מציל אין לו זכות שיצילנו שהעבירה כבתה זכיותיו: **לא יראה בך.** עבירה ואם יראה ושב מאחריך: **שמעון אחי עזריה.** תנא הוא במשנה קמייתא דזבחים ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכך הוא נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד ע"י הנשיא שהי' מפרנסו: **הלל עסק בתורה.** מתוך עוני רב כדמפרש במס' יומא (דף לה:):

לימדה

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. ותימה מאי האי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מיצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי (ג) מיצר הרע דמצלא הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי"ל שהוא תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד' אמות בלא תורה:

והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש"י:

בן

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכ' א ופ"ג מהל' סוטה הלכה כ סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ו:

כג ב מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה כ:

◆

תוספות שאנץ

דלא מפקד דינא עלייהו ואין ממהרין מן השמים לפקוד עונותיהם עליהם בעולם הזה אבל בישראל ממהרין ליפרע בעולם הזה ומדקדקין אחריהם. אלא מעתה דואג ואחיתופל כו' אמאי לא מגין עלייהו מגין לאו דוקא אלא ר"ל אמאי לא מציל עלייהו: אלמלי דרשו דואג ואחיתופל הכי לא רדפו בתר דוד מאי דרוש וכו'. נראה דל"ג דואג שהרי על מעשה בת שבע קיימין הכא ודואג מת כבר ועברו ימים רבים כדאמר בחלק דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה שדואג היה בימי שאול ואחיתופל בימי דוד ובת שבע היתה בת אליעם והוא היה בן אחיתופל כדכתיב בפסוק וכן מוכח (כרי' בן מומי) ולא מצינו שעשה דוד רק בדבר אוריה החתי וקרא דלא יהיה בך ערות דבר איירי בערוה ממש. והיינו במעשה בת שבע לפי' ל"ג דואג ואע"ג שכתוב בכל הספרים אלא (בי') אחיתופל לבד. לא כשמעון אחי עזריה תנא הוא ולמד תורה על ידי אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא ומפרנסו כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון לכן נקרא על שם עזריה אחיו. וכן ר' יוחנן למד על ידי נשיא שהיה מפרנסו: הלל עסק בתורה מתוך עוני כדאמר ביומא (א) בשמיהו שנאמר ושם רשעים ירקב ואומר פי' ר"ג שפי' ושבנא דתרי שבנא הוו שבנא הסופר צדיק היה כדכתיב לך בא אל הסוכן הזה ואל שבנא אשר על הבית. וכתיב ויצא אל אליקים אשר על הבית ושבנא הסופר כשיצאו אל רבשקא. אלמא אחר היה שבימי שבנא הראשון לא היה אליקים על הבית. ומיהו אומר הר' אלחנן דשבנא הראשון ושבנא אשר על הבית אחד הוה והא דכתיב אליקים אשר על הבית היינו שסופו היה על הבית.

א) נ"ל ושבנא ולא"ם והא שבנא רשע היה ולא מסקינן בשמיה וכו' ואומר ר"י דתרי שבנא הוו וכו'.

מסורת הש"ס

א) [נ"ל אמירה כך גירסת ילקוט], ב) [נ"ל אמר כ"ל כע"ין], ג) [נ"ל רבא], ד) [ברכות יז.], ה) [נ"ל ואילמלי ע' תוספות מגילה כא.], ו) [ע' סנהדרין לח.], ז) נק"א: משנגמר,

◆

תורה אור השלם

1. כלא מטא על נבוכדנצר מלכא: דניאל ד כה
2. לקצת ירחין תרי עשר על היכל מלכותא די בבל מהלך הוה: דניאל ד כו
3. כה אמר יי על שלשה פשעי אדום ועל ארבעה לא אשיבנו על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח: עמוס א יא
4. כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר: משלי ו כג
5. בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך: משלי ו כב
6. מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו: שיר השירים ח ז
7. לאמר אלהים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל: תהלים עא יא
8. כי יי אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך: דברים כג טו

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' הליסטים כצ"ל וכן בכל העמוד: (ב) רש"י ד"ה אמר רב יוסף וכו' דקאמר בלישנא קמא: (ג) תוס' ד"ה מצוה וכו' ואי דמצלא מיצר הרע לא מצלא:

◆

גליון הש"ס

גמ' כיון שעלה עמוד השחר. עיין פסחים ב ע"ב ברש"י ד"ה כי טוב:

◆

מוסף רש"י

ונטרן להו לגברייהו. ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת (ברכות יז.). **לא כשמעון אחי עזריה.** על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צרכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו (זבחים ב.).

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones